

Platební styk

Dana Šramková
Dana.Sramkova@law.muni.cz

Pojem „platební styk“

- Ačkoliv s pojmem platební styk operuje řada různých právních předpisů, jeho komplexní definici *expresis verbis* žádný z nich neobsahuje.
- Co si tedy pod tímto termínem představit?

Pojem „platební styk“

- pokračování

- Za platební styk v širším slova smyslu lze podle některých autorů považovat *„systém organizovaný bankami a finančními institucemi, který umožňuje hotovostní i bezhotovostní finanční přesuny mezi jednotlivými subjekty hospodářského života – fyzickými i právnickými osobami“*.

viz Marvanová, M., Houda, M. a kol.: Platební styk (aneb platební a zajišťovací instrumenty ve vnitřním a zahraničním obchodě). Brno, E.P.B.K. 1993, s. 14

Pojem „platební styk“

- pokračování

- Podle jiné definice platebním stykem rozumíme

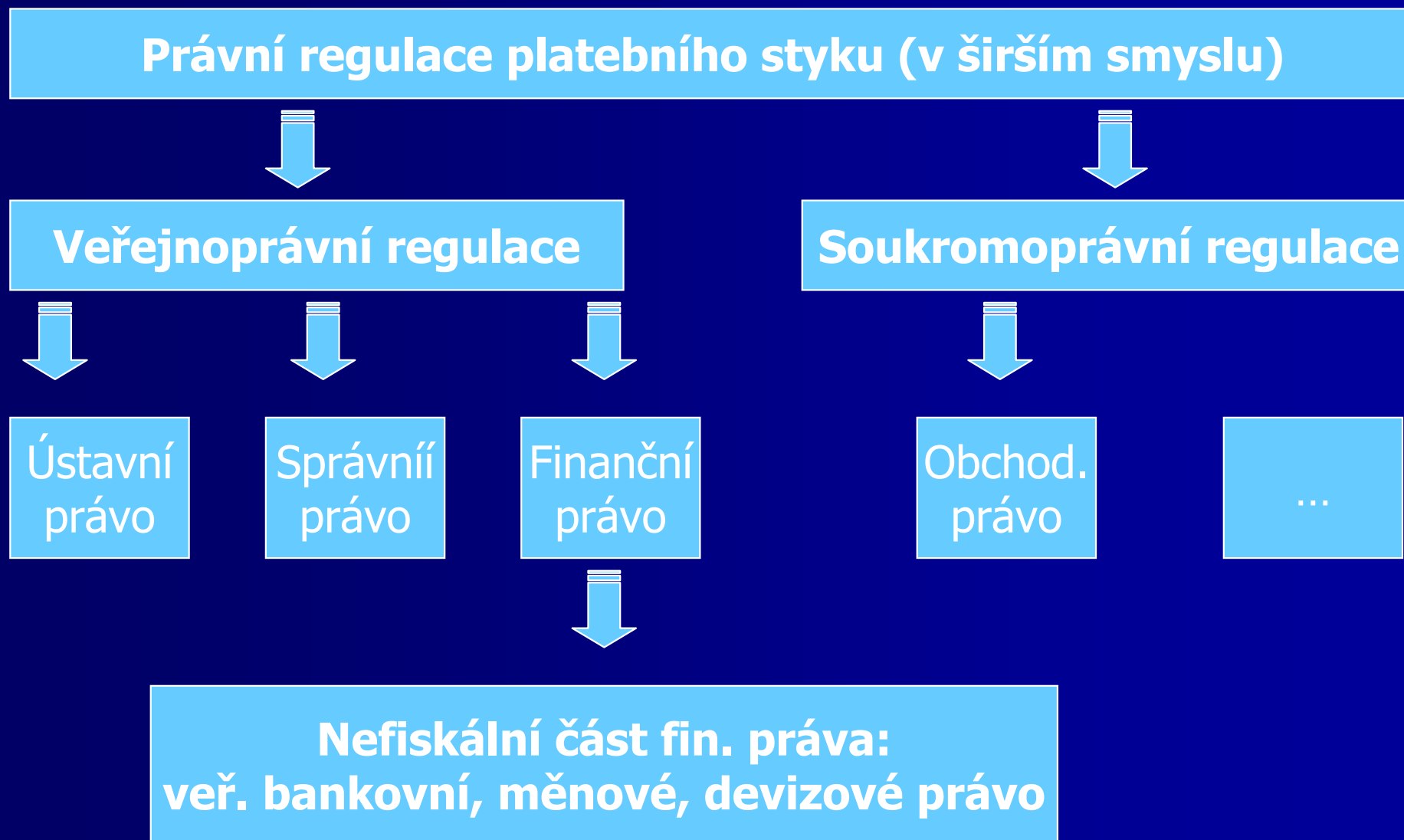
„systém organizovaný bankami a finančními institucemi sloužící k finančním přesunům mezi subjekty ekonomiky a soubor postojů (postupů a dokumentů), pomocí nichž se tyto přesuny uskutečňují“.

Pojem „platební styk“

v právním pojetí

- (na rozdíl od řady výkladů z pohledu ekonomického) je platební styk v některých případech chápán poněkud úžeji, a to především jako *platební styk bezhotovostní, případně v hotovostní formě pouze jako tzv. částečně hotovostní platební styk.*

System právní regulace platebního styku

System právní regulace platebního styku - doplnění

Chceme-li získat komplexní pohled na danou problematiku, je třeba vzít v úvahu mj. také:

- ochranu ze strany norem práva trestního
- aktuální úpravu na úrovni mezinárodní

Česká národní banka

Charakteristika ČNB

- Právní forma: osoba veřejného práva sui generis
- Vznik: ze zákona, k 1.1.1993, rozdělením **SBCS**
- Ústřední banka České republiky
- Orgán dohledu nad finančním trhem s kompetencemi správního úřadu
- Sídlo: Praha
- Nezávislá na vládě
- Bez zákonodárné iniciativy

Role ČNB

- Centrální banka je:
  - **ústřední bankou České republiky;**
  - právníckou osobou, která má postavení veřejnoprávního subjektu;
  - součástí Evropského systému ústředních bank;
  - **správcem měny a výlučnou emisní institucí;**
  - **bankou bank v její působnosti;**
  - správcem účtů státu;
  - správcem měnové rezervy v devizových prostředcích a ve zlatě;

Role ČNB - pokračování

- provozovatelem systémů pro mezibankovní platební styk;
- subjektem plnícím funkci registru bank, zastoupení zahraničních bank a finančních institucí vykonávajících bankovní činnosti na území České republiky;
- koordinátorem rozvoje bankovního informačního systému a
- subjektem, kterému jsou zákonem svěřeny kompetence správního úřadu (obdobně jako ústřední správní úřady je ČNB oprávněna vydávat sekundární normativní právní akty a metodické pokyny heteronomní povahy).

Role ČNB - pokračování

- Hlavní cíl stanovený ústavním zákonem č. 1/1993 Sb., Ústavou České republiky, čl. 98:
péče o cenovou stabilitu
- Jak ČNB tento cíl naplňuje?

Role ČNB - pokračování

- určuje měnovou politiku;
- vydává bankovky a mince;
- řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, pečuje o jejich plynulost a podílí se na zajištění bezpečnosti, spolehlivosti a efektivnosti platebních systémů a na jejich dalším rozvoji;
- vykonává bankovní dohled nad činností bank, poboček zahraničních bank a konsolidačních celků, jejichž součástí je banka se sídlem v České republice, a pečuje o bezpečné fungování a účelný rozvoj bankovního systému v České republice.

Role komerčních (obchodních) bank

- finanční zprostředkování (obchody s penězi na finančním trhu);
- realizace platebního styku (s výnosy zejména ve formě poplatků a provizí za bankou provedené služby v oblasti platebního styku);
- emise bezhotovostních peněz (jedná se o funkci bankovního sektoru jako celku, základ emise bezhotovostních peněz spočívá v procesu multiplikace bankovních depozit)

**Regulace
hotovostního
platebního styku**

Měna

- Znamená konkrétní formu nebo druh **peněz**,
- *konkrétní soustavu peněz zavedenou v určitém státě a systematicky upravenou právním řádem tohoto státu.*

Právní aspekty peněz

Právní podstatu peněz vyjadřují tři vzájemně provázané elementy:

1. Peněžní jednotka
2. Peněžní suma (částka)
3. Znak peněz:
  - Věc (§ 118 odst. 1 ObčZ)
  - Právní prostředek placení na území daného státu
  - **Platidla**, elektronické peníze ...

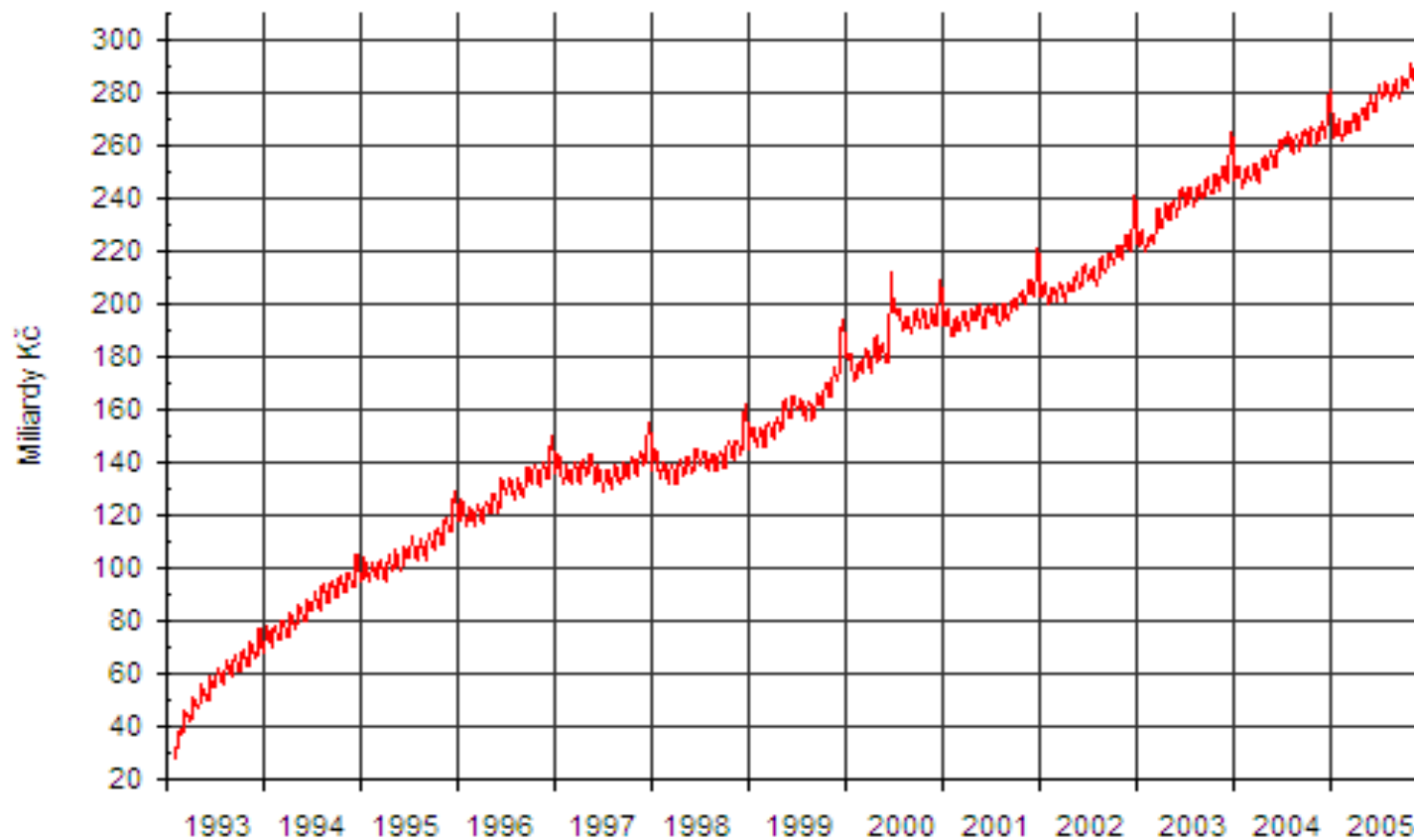
Platidla české měny

- Bankovky,
- oběžné mince,
- pamětní mince.

➡ Platné bankovky a mince vydané ČNB jsou zákonnými penězi ve své nominální hodnotě při všech platbách na území České republiky.

Vývoj výše oběživa v ČR

Vývoj výše oběživa v ČR od 8.2.1993 do 2.11.2005

Struktura peněz v oběhu

ke dni 31.12.2006

Platidlo:	V oběhu v mil. Kč:	Podíl v %:	V oběhu mil. ks:
bankovky	313 279,2	97,4%	315,1
oběžné mince	7 669,2	2,4%	2 587,9
pamětní mince	546,7	0,2%	1,2

Bankovky

- V současné době jsou v oběhu bankovky o osmi nominálních hodnotách.
- Bankovka:
  - lícní a rubová strana,
  - nepotištěná část – tzv. kupon.
- Bližší podoba: vždy vyhláška ČNB
- Nejvyšší četnost: nominál 1000 Kč

Oběžné mince

- Platná kovová platidla oběžné mince o sedmi nominálních hodnotách
- Ražba v Bižuterii Česká Mincovna, a.s. (Jablonec)
- Lícová strana (revers) a rub (avers)
- Významný též: tvar a materiál (slitina)
- Bližší podoba: vždy vyhláška ČNB

Pamětní mince

- Razí se z drahých kovů
- Obvykle se razí mince 200 Kč
- Unikátní pamětní zlaté mince v nominální hodnotě 2.000 Kč :
  - zajímavá použitím jedné trojské unce stříbra o ryzosti 999/0000 a jedné desetiny trojské unce zlata o maximální ryzosti 999,9/1000

Oběh bankovek a mincí

- **Nucený oběh** bankovek a oběžných mincí
- Odmítání tuzemských peněz bez zákonného důvodu - trestný čin: ohrožování oběhu tuzemských peněz dle § 144 TrZ
- **Zákonné důvody** – omezení co do:
  - kvality
  - Kvantity

Oběh bankovek a mincí

- Podrobnější úpravu přijímání peněz a nakládání s nimi obsahuje hl. vyhláška ČNB č. 37/1994 Sb.:
  - Není-li dohodou mezi plátcem a příjemcem zákonných peněz stanoveno jinak, přechází na příjemce jejich převzetím odpovědnost za jejich správný počet a pravost.

Oběh bankovek a mincí

- pokračování

- Samotný zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance:
  - oprávnění ČNB prohlásit za neplatné a stáhnout z oběhu bankovky a mince, které ČNB vydala s tím, že jejich nominální hodnotu uhradí výměnou za jiné nově vydané bankovky a mince
- Příklad: vyhláška ČNB č. 2/2007 Sb.: ukončení platnosti bankovek vzor 1993

Ad kvalita: Peníze opotřebované a poškozené

- Zhoršení kvality původně bezvadných bankovek i mincí:
  - „přirozenou cestou“ v rámci oběhu (tzv. „**opotřebování**“)
  - jiným způsobem (tzv. „**poškození**“)
- Bankovky a mince opotřebované oběhem ČNB stahuje z oběhu, ničí je a nahrazuje bankovkami a mincemi novými.

Peníze opotřebované a poškozené - pokračování

- Fyzické osoby mohou přijetí oběhem opotřebovaných nebo poškozených zákonných peněz odmítnout.
- Právnícké osoby přijímají i zákonné peníze opotřebované oběhem, pokud se jimi platí a pokud jsou **celé a celistvé**.

Výměna

- v plné nominální hodnotě
  - bankovky, pokud jsou celé a nejsou složeny z více než dvou částí, u kterých nejsou pochybnosti o tom, že k sobě patří,
  - poškozené bankovky, pokud jsou celistvé, u kterých chybí pouze část nepotištěného bílého okraje
  - poškozené celé mince

Výměna - pokračování

- podle velikosti plochy poškozené bankovky (nejsou-li pochyby, že jednotl. části k sobě patří):
  - nominální hodnoty bankovky, jestliže je celá nebo její předložený zbytek je větší než tři čtvrtiny původní plochy bankovky;
  - jedné poloviny nominální hodnoty bankovky, činí-li předložený zbytek polovinu až tři čtvrtiny původní plochy bankovky;
  - jedné čtvrtiny nominální hodnoty bankovky, činí-li předložený zbytek nejméně čtvrtinu a méně než polovinu původní plochy bankovky;
  - za zbytek bankovky menší než čtvrtina původní plochy se náhrada neposkytuje.

Zvláštní případy znehodnocení

- bankovky, které jsou perforovány (proděravěny) velkými otvory nebo přetištěny některým z textů "SPECIMEN", "VZOR", "VZOR zkušebna platidel ČNB" nebo "CHYBOTISK zkušebna platidel ČNB,,
- budou v souladu s § 6 odst. 3 a 4 vyhlášky ČNB č. 37/1994 Sb. odebrány bez náhrady

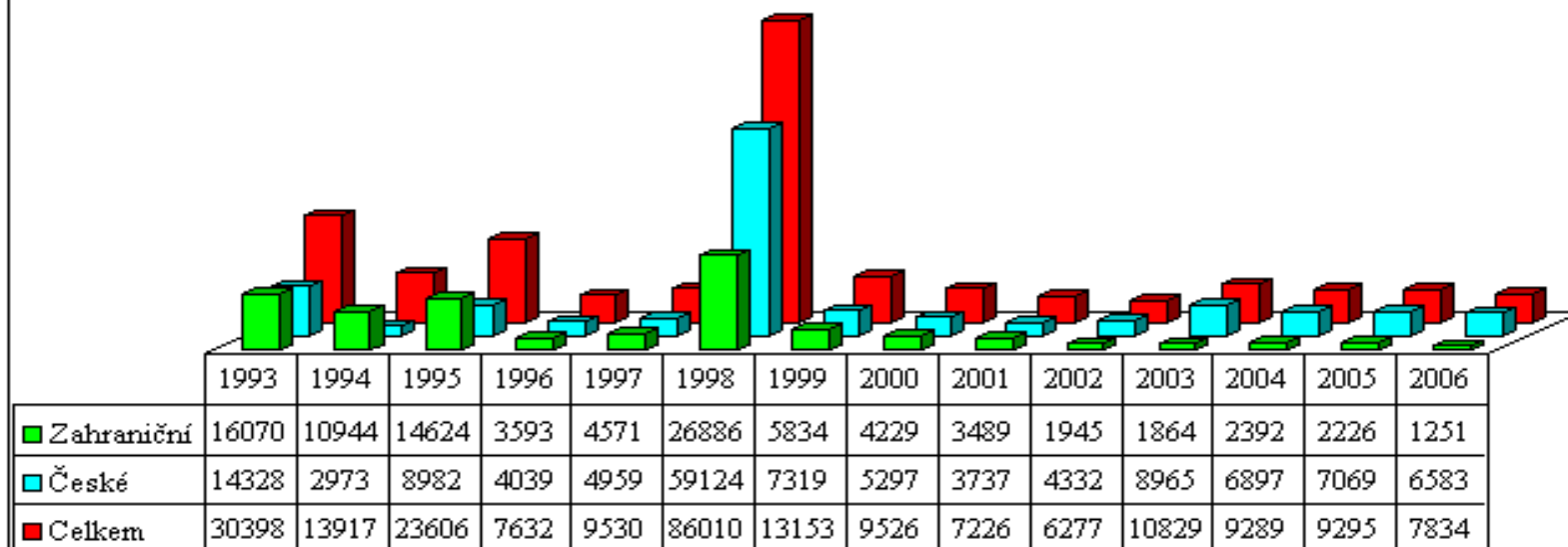
Reprodukce

- vyhláška ČNB č. 553/2006 Sb:
  - Upravuje reprodukce bankovek, mincí, šeků, cenných papírů nebo platebních karet znějících na koruny české nebo na cizí měnu (symboly peněz), nebo předměty úpravou je napodobující.
  - Nahradila vyhlášku č. 36/1994 Sb.

Výskyt padělaných a pozměněných peněz na území České republiky

Padělaná a pozměněná platidla
1993 - 2006

Ad Kvantita: Pravidla pro přijímání mincí

- Mince přijímají bez omezení pouze Česká národní banka a jiné banky.
- Ostatní právnické a fyzické osoby mohou odmítnout přijetí:
  - mincí nad 10 kusů téže nominální hodnoty,
  - mincí nad celkovou částku 100 Kč u mincí do nominální hodnoty 10 Kč včetně a nad celkovou částku 500 Kč u mincí vyšších nominálních hodnot,
  - platných českých pamětních mincí.

Omezení plateb v hotovosti dle zákona č. 254/2004 Sb.

- povinnost provádět vybrané nadlimitní platby bezhotovostním převodem
- platby, jejichž výše přesahuje částku 15.000 euro („**nadlimitní platba**“):
  - Do uvedeného limitu se započítávají *všechny platby v české i cizí měně provedené týměž poskytovatelem platby témuž příjemci platby v průběhu jednoho kalendářního dne.*

Omezení plateb v hotovosti

pozitivní věcné vymezení

- ve vnitrostátním platebním styku:

ČR → ČR

- v mezinárodním platebním styku:

ČR → zahraničí

Omezení plateb v hotovosti

negativní věcné vymezení

- Platby daní a obdobných plateb;
- povinné platby vyplývající z pracovněprávních vztahů;
- platby důchodů z důchodového pojištění a obdobné platby;
- platby prováděné v době krizového stavu
- platby určené k úschově peněz notářem;
- **platby pojistného a výplat pojistného plnění ze soukromého pojištění;**
- povinné hotovostní platby (např. podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách).

Omezení plateb v hotovosti

sankce

- Pokuta až do výše 5 miliónu korun, nejméně však 10.000 Kč.
- Podstatné je, že **pokuta může být uložena nejen poskytovateli platby, ale i jejímu příjemci,**
  - a to za podmínky, že příjemce musel vědět, že uskutečňováním platby došlo k porušení citovaného zákona

**Regulace
bezhotovostního
platebního styku**

Základní právní úprava

- zákon č. 124/2002 Sb., o platebním styku
- 62/2004 Sb. – vyhl. ČNB, kterou se stanoví způsoby provádění platebního styku mezi bankami, zúčtování na účtech u bank a technické postupy bank při opravném zúčtování (*nahradila vyhl. 51/1992 Sb.*)

Zákon o platebním styku

- **provádění převodů:**
  - peněžních prostředků na území České republiky v české měně,
  - přeshraničních převodů
- **elektronické platební prostředky:**
  - jejich vydávání a užívání
- **platební systémy**

Evropská úprava

- provádění převodů:
  - Směrnice 97/5/ES o přeshraničních převodech
- platební systémy:
  - Směrnice 98/26/ES o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry

Evropská úprava

- pokračování

- elektronické platební prostředky:
  - Směrnice 2000/46/ES o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz, jejím výkonu a dohledu nad touto činností
  - článek 8 Směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavíraných na dálku
  - Doporučení 97/489/ES o transakcích prováděných elektronickými platebními prostředky

Převody peněžních prostředků - definice

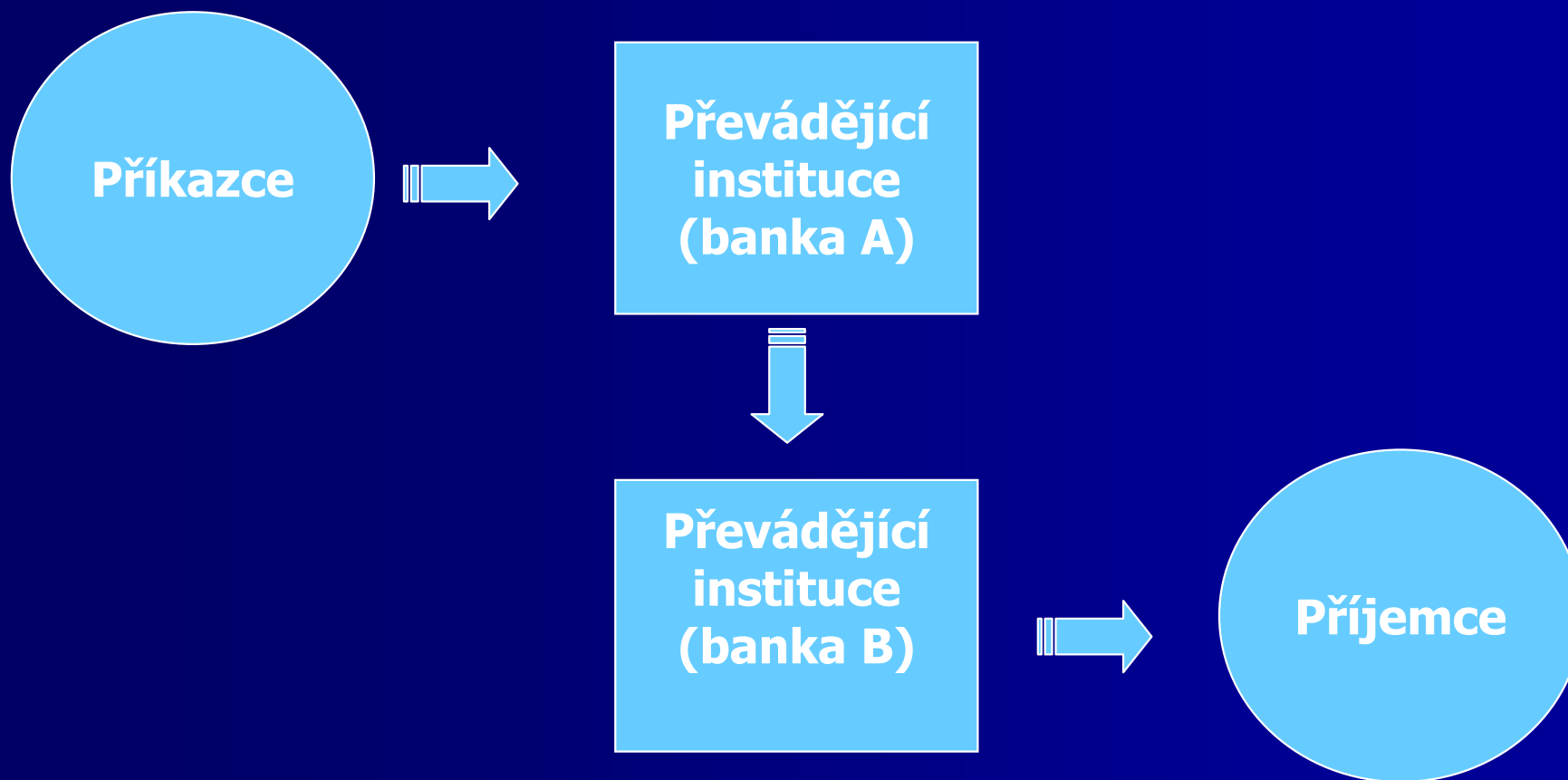
■ Převod:

operace prováděná na základě příkazu, který dal příkazce své převádějící instituci za účelem převedení peněžních prostředků ve prospěch příjemce

Převody peněžních prostředků - subjekty

- *příkazce* – FO nebo PO, která přímo dává převádějící instituci příkaz k převodu;
- *převádějící instituce* – banka, pobočka zahraniční banky, ... ;
- *příjemce* – FO nebo PO, která je konečným příjemcem částky převodu

Převody peněžních prostředků - schéma

Uskutečnění převodu

- Odepsáním z účtu příkazce a připsáním na účet příjemce,
- složením hotovosti příkazcem a připsáním na účet příjemce,
- odepsáním z účtu příkazce a výplatou hotovosti příjemci nebo
- složením hotovosti příkazcem a výplatou hotovosti příjemci.

Příkaz k převodu

- Bezpodmínečný nebo s podmínkami
- Den účinnosti příkazu:
  - den, kdy příkazce splnil všechny smluvní podmínky požadované k uskutečnění převodu;
  - den, který určil příkazce jako den, kdy mají být na základě jeho příkazu k převodu peněžní prostředky odepsány z jeho účtu (pokud jsou splněny všechny podmínky jeho účinnosti).

Lhůty k provádění převodů na území ČR

- *den, kdy nastala účinnost příkazu k převodu* (případně následující bankovní pracovní den)
  - v případě, že jde o převod v rámci téže převádějící instituce
- (nebyla-li dohodnuta kratší lhůta) *bankovní pracovní den následující po dni*
  - účinnosti příkazu k převodu pro připsání částky převodu mezi různými provádějícími institucemi
  - ...

Lhůty při komplikacích

- *bez zbytečného odkladu*
  - vrátí převádějící instituce částku převodu, nemůže-li identifikovat jejího příjemce;
- (není-li dohodnuto jinak) *do 3 bankovních dnů po uplynutí 6 týdnů od připsání částky na účet převádějící instituce příjemce*
  - pro vrácení částky převádějící institucí, pokud příjemce nepřevzme částku převodu, která je mu k dispozici, nebo nelze-li mu částku předat

Sankce pro banku za nedodržení lhůt

- Pro případ opožděného převodu:
  - zaplatit příkazci (resp. příjemci) úrok z prodlení vypočtený z částky převodu (viz § 9 zákona o platebním styku)
- pro případ neúspěšného převodu:
  - při neúspěšném převodu poskytnout příkazci na jeho žádost částku převodu a úrok z prodlení, a to *do 14 bankovních pracovních dní* ode dne doručení žádosti

Elektronické platební prostředky - definice

- **Prostředek vzdáleného přístupu k peněžní hodnotě**, při jehož užívání se zpravidla vyžaduje identifikace držitele osobním identifikačním číslem přiděleným vydavatelem nebo identifikace jiným způsobem.
- **Elektronický peněžní prostředek**

Elektronické platební prostředky - subjekty

■ Vydavatel:

- banka, ČNB, spořitelna, instituce elektronických peněz, ...
- vyhlášky č. 91/1996 Sb. a č. 92/2006 Sb.

■ Držitel:

- Osoba, která na základě smlouvy s vydavatelem užívá elektronický platební prostředek

Elektronické platební prostředky – obchodní podmínky

- Vydavatel o nich informuje zájemce o vydání elektronického platebního prostředku v dostatečném předstihu.
- Vydavatel je povinen v úvodních ustanoveních svých obchodních podmínek výslovně informovat, zda tyto podmínky odpovídají vzorovým obchodním podmínkám ČNB a jaký je obsah případných odchylek.
- Vydavatel musí též jasně a srozumitelně uvést podmínky pro zpětnou výměnu elektronických peněz .

Elektronické platební prostředky – vzorové obchodní podmínky

- Vzorové obchodní podmínky ČNB za účelem ochrany držitelů.
- Zveřejněny ve Věstníku ČNB.
- Vydavatel je povinen své obchodní podmínky vydat do 3 měsíců ode dne vydání vzorových obchodních podmínek ČNB nebo jejich změny.
- Pokud vydavatel vydá nové obchodní podmínky, nebo provede jejich změnu, je povinen jejich nové znění poskytnout bez zbytečného odkladu ČNB .

Ochrana elektronických platebních prostředků

- ochrana smluvního vztahu
- ochrana držitele při užití elektronického platebního prostředku na dálku
- ochrana ze strany ČNB
- soudní ochrana a
- ochrana zajišťovaná finančním arbitrem

Finanční arbitr

- **Zákon č. 229/2002 Sb.**
  - smírčí orgán rozhodující spory podle tohoto zákona
  - pouze spory podle § 1 odst. 1 zákona
  - bezplatnost
  - nezávislost
(srovnej „finanční ombudsmany“ ČS a KB)
  - vztah k ČNB

Platební systémy

definice

- **system, zajišťující převody peněžních prostředků, jestliže (současně):**
  - splňuje požadovaný minimální počet účastníků,
  - je provozován
    - na základě písemné smlouvy uzavřené mezi všemi účastníky systému nebo
    - na základě písemných smluv uzavřených mezi provozovatelem systému a ostatními účastníky,

Platební systémy

definice - pokračování

- provozovatel systému je držitelem licence k provozování platebního systému,
- provádí převody peněžních prostředků podle pravidel stanovených zákonem o platebním styku a podle standardizovaných postupů dohodnutých mezi účastníky systému,
- existenci systému a jeho název oznámí ČNB Komisi Evropských společenství.

Platební systémy

- dokončení

- vyhláška ČNB č. 548/2002, kterou se stanoví podmínky pro principy zúčtování v platebních systémech a náležitosti žádosti o licenci k provozování platebního systému
- **CERTIS:**
  - (Czech Express Real Time Interbank gross Settlement system)

**Odpovědnost
za porušení norem
finančního práva – SP, TP
(doplnění k přednášce)**

Správně právní odpovědnost (§ 46a a n. zákona o ČNB)

- § 46a SD při podnikání a obchodování na peněžním trhu
- § 46b SD při plnění informační povinnosti
- § 46c SD při reprodukci symbolů peněz a jejich napodobenin
- § 46d SD proti peněžnímu oběhu
- § 46e SD v platebním styku
- POZNÁMKA: § 27 Přestupkového zákona (přestupky na úseku financí a měny) nahrazen úpravou v ZČNB § 46a a násl.

Trestně právní odpovědnost

(§ 140 a n. trestního zákona)

- padělání a pozměňování peněz,
- udávání padělaných a pozměněných peněz,
- výroba a držení padělatelského náčiní,
- ohrožování oběhu tuzemských peněz

Trestně právní odpovědnost

(§ 252a trestního zákona)

- **opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti**
- **zákon č. 61/1996 Sb.:**
  - jednání, které sleduje zakrytí nezákonného původu výnosu s cílem vzbudit zdání, že se jedná o příjem nabytý v souladu se zákonem

Děkuji za pozornost.

Doplňující internetové zdroje

- <http://www.cnb.cz>
– Česká národní banka
- <http://www.finarbitr.cz>
– Finanční arbitř
- <http://www.ecb.int>
– Evropská centrální banka

Doplňující literatura:

- Bakeš, M. a kol. Finanční právo. Praha: C.H.Beck, 2006.
- Barák, J. a kol. Zákon o bankách. Komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2003.
- Jílek, J. Peníze a měnová politika. Praha: Grada Publishing, 2004.
- Juřík., P. Encyklopedie platebních karet (Historie, současnost a budoucnost peněz a platebních karet.). Praha: Grada Publishing, 2003 .